

Tekst van de toespraak van mr. B. W. Biesheuvel, voorzitter A.R.P. Tweede Kamerfractie, op het Partij Convent van 12 en 13 juni 1970.

1. INLEIDING

In mijn toespraak van vandaag wil ik enkele opmerkingen maken over de toekomst en de politieke actualiteit.

25 jaar na de bevrijding ervaren wij allen welke ingrijpende veranderingen zich in onze samenleving hebben voltrokken in een historisch gezien kort tijdsbestek.

In 1945 waren de Verenigde Naties nog een min of meer knus gezelschap van 50 gezeten landen. Vandaag zijn er meer dan 120 ledenlanden. De machtsverhoudingen zijn geheel anders komen te liggen; jonge Aziatische en Afrikaanse landen, bevrijd van hun koloniale meesters, hebben, zelfbewust als gelijken van hun vroegere meesters, plaats genomen in het wereldforum. Zij verkondigen nieuwe inzichten en confronteren ons met ongekende problemen. Met hun denkbeelden wordt terdege rekening gehouden. Ons land is met alle draden van zijn bestaan verbonden met en afhankelijk van de woelige wereld om ons heen.

Het aloude Europa, eens het politieke hart en het machtscentrum van de wereld, probeert nog te redden wat er te redden valt nu de machtsverhoudingen zich radicaal hebben gewijzigd en wij in de grote wereldpolitiek grotendeels toeschouwers zijn geworden.

Ook in eigen land zijn diepgaande wijzigingen ingetreden. Wij komen hoe langer hoe meer te leven in een industriële samenleving, waar wij als natie vaak nog geen raad mee weten, gewend als wij waren de kost te verdienen in landbouw, visserij en de commercie.

Ons geestelijk erf waar menige groep zich achter dijken en dijkjes veilig waande voor invloeden van buitenaf, wordt overspoeld door nieuwe en bruisende ideeën. We beleven grote verschuivingen in denken en normen. Niet alleen in de politiek, maar ook in de kerken, in de cultuur en in ons gezinsleven.

In een boeiend artikel in het Franse blad 'Le Figaro' heeft

Thierry Maulnier onlangs de crisis van onze vooruitgang treffend geanalyseerd.

Als ons rampen bespaard blijven zal het overgrote deel van het thans levende mensdom de wereld van het jaar 2000 binnentreden. Onze kinderen van nu zullen in het jaar 2000 de volwassenen zijn. En dat jaartal ligt al dichterbij ons dan het begin van de tweede wereldoorlog.

Hun toekomst is nu onze verantwoordelijkheid

Beseffen wij dat voldoende?

Of handelen wij onder het motto: na ons de zondvloed?

Op allerlei gebied naderen wij de kritische drempels veel dichterbij dan wij denken.

De atoomwapens vormen slechts één van de aspecten onder de vele, nieuwe verantwoordelijkheden, die zich aan ons opdringen. Als wij niet oppassen kunnen wij binnen enkele tientallen jaren ons leefmilieu zo onherroepelijk hebben bedorven, dat de levensvoorwaarden voor de generatie van straks daardoor worden aangetast.

Wij hebben — ik noem een derde punt — nog niet of nauwelijks oog voor de grote gevaren die onze industriële zit-samenleving met zich meebrengt voor de lichamelijke gezondheid van ons volk en vooral voor onze jeugd.

Wij besteden grote bedragen om onze sport-elite tot steeds hogere prestaties te brengen, maar duizenden kinderen leiden op school een armetierig bestaan als het aankomt op lichamelijke oefening, in onze samenleving even noodzakelijk als ons dagelijks brood.

Ook hier naderen wij kritische drempels; soms zijn zij al overschreden.

Wat de Engelsen 'physical fitness' noemen ontbreekt ook op het lijstje van de A.R.-prioriteiten. Wij zullen echter moeten gaan inzien dat ons volk in zijn lichamelijke conditie bezig is een onderontwikkelde natie te worden.

Terecht pleitte collega Kieft dan ook voor een waarlijk nationaal sportbeleid, als een stuk welzijnspolitiek voor ons volk.

De Engelse historicus Arnold Toynbee heeft gezegd, dat een beschaving groeit of bestaat, zolang zij in staat blijkt de uitdagingen

die haar door de historische omstandigheden worden gesteld, te overwinnen.

Wij weten, dat de menselijke vooruitgang niet slechts voortdurend nieuwe gevaren oproept, maar ons tevens steeds nieuwe mogelijkheden verschaft om die gevaren te bezweren.

Er zijn ook perspectieven wanneer we spreken over de crisis van de vooruitgang.

In 1970 staan wij aan het begin van een nieuw tijdperk, waarin de problemen en diepingrijpende veranderingen op ons zullen blijven afstormen. In menig opzicht zal dat van ons in ons politieke werk visie en een gedurfd beleid vergen.

De zeventiger jaren zullen stellig uitdaging en krachtproef zijn voor een eigentijdse Christelijke politiek.

2. BUITENLANDS BELEID

Washington en Moskou

'Als een bruggehoofd van samenwerking de jungle van argwaan kan terugdringen, laten wij dan tesamen bouwen aan een nieuw ideaal, niet een nieuw machtsevenwicht, maar een nieuwe wereld-rechtsorde, waarin de sterken rechtvaardig, de zwakken beschermd en de vrede verzekerd is', zo sprak John F. Kennedy in zijn installatierede als president van de Verenigde Staten, nu bijna tien jaar geleden.

Helaas moeten wij constateren dat de jungle van argwaan tussen de beide supermachten nog steeds bestaat. Nog steeds wordt het politieke handelen van Washington en Moskou beheerst door angst en wantrouwen. Zowel de Verenigde Staten als de Sowjet Unie beschikken over arsenalen van kennis en macht, die zij zowel ten goede als ten kwade van de mensheid kunnen aanwenden. Maar met al hun mogelijkheden, vrede stichtend op te treden, is duidelijker dan ooit vandaag, dat zij beiden niet in staat zijn de wereldproblemen en de vraagstukken in eigen huis met visie en durf op te lossen.

De zomer van 1963, toen wij de eerste stralen van de opgaande zon dachten te zien, toen nieuwe verhoudingen tussen de supermachten leken te ontstaan, toen beide giganten leken open te staan voor vernieuwingsbewegingen in eigen land, de illusies die wij ons toen maakten, zijn vervlogen.

De regering van Nixon treedt hard op tegen diegenen, die tot in het diepste van hun ziel verontrust zijn over de ontwikkelingen in Zuid-Oost Azië.

Vice-president Agnew veegt allen, integere journalisten, hoogleraren, geestelijken, studenten samen met schreeuwers op één negatieve hoop.

De Sowjet-leiders hebben de historische lessen niet geleerd. Zoals destijds de professoren, studenten, schrijvers en journalisten protesteerden tegen het Tsaristische verkalkte en verworpen regime, zo protesteren vandaag diezelfde groepen mensen opnieuw tegen de loodzware bureaucratie, tegen het monopolie van de partij op de voorlichting, de cultuur en de meningsuiting, maar ze worden niet aangehoord. Al te lastige mensen in de ogen van de leiders in het Kremlin worden gevangen genomen.

Zowel in de Verenigde Staten als in de Sowjet Unie klopt de nieuwe tijd aan de deur en vraagt toegang.

Ze zal ook toegang krijgen, omdat het oude nu eenmaal zal zijn afgedaan en het nieuwe de mensen zal bezielen.

Men kan, zoals in Amerika, de vooruitstrevende krachten verdacht maken. Men kan, zoals thans in de Sowjet Unie gebeurt, schrijvers als Amalrik in de gevangenis opsluiten en, zoals men in Tsjecho-Slowakije vandaag doet, bezielende, vernieuwingsgezinde politici als Dubcek in de vernieling drukken. Maar men verandert daarmee niets aan de toekomstige loop der gebeurtenissen, men vertraagt het tempo.

Het is een grote tragedie dat de beide mogendheden vandaag geen leiders bezitten, die met open ogen en oren de nieuwe tijd tegemoet treden. In de grote wereldpolitiek blijft het sleutelen aan uiterlijke symptomen van de ernstige ziekte, waaraan de internationale betrekkingen lijden, zonder de diepste wortels van de kwaal aan te pakken.

Protesten tegen onze lauwheid

Het bedrijven van internationale politiek is niet alleen maar een kwestie van scherp, zakelijk inzicht. Het eist van de politicus een diep ethisch besef, een groot moraal.

Macht, die niet wortelt in het recht, moet verworden tot pure willekeur. Een wereldrechtsorde bestaat niet alleen uit gegeven

machtsverhoudingen; Kennedy zag er zelfs een tegenstelling in. Er kan geen vrede en veiligheid in deze wereld komen zolang de rijken steeds rijker en de armen steeds meer verpauperen; zolang het ene mensenras zich boven het andere verheft en onderdrukt; zolang kleine volkeren een militaire interventie hebben te vrezen, wanneer de grote buurman vindt dat de politiek van dat volk niet juist is; zolang twee-derde van de mensheid hongert en ten prooi is aan allerlei ellende en gebrek. Zolang al deze problemen niet tot in hun diepste wortels worden aangepakt en opgelost, zolang zullen de zwaarden niet tot ploegscharen kunnen worden omgesmeed, zolang zal steeds weer de bloem der natie ten strijde worden opgeroepen, zolang zal de wereld gezien in de menselijke verhoudingen een woestenis blijven.

Het is de verdienste van jongeren, van schrijvers en beeldende kunstenaars, van hoogleraren en studenten, van geestelijken en leraars, dat zij dit probleem hebben onderkend, dat zij er ons dagelijks mee confronteren.

Hoe verward die protesten van sommigen hunner soms ook mogen zijn, in die protesten dienen wij te luisteren naar hun hongeren en dorsten naar gerechtigheid.

Hun protesten richten zich tegen onze lauwheid, tegen ons begrip zonder dat wij echt actief worden, tegen onze vermoeidheid ook, omdat wij al veel illusies in rook hebben zien opgaan, omdat onze idealen door de wereldoorlog en de dreiging van het nucleaire geweld zijn verstomd.

Het Midden-Oosten

In de wereldpolitiek richt de aandacht zich steeds meer op het Midden-Oosten. De staat Israël bevindt zich in een levensgevaarlijke situatie. De machtspositie, die de Sowjet Unie al sedert geruime tijd bezig is te vestigen en te versterken in het door conflicten verscheurde Midden-Oosten en trouwens in de gehele Middellandse Zee, neemt onrustbarende vormen aan. Tweeërlei doel streeft de Sowjet Unie na:

1. de Arabieren zo te bewapenen, dat zij een overwinning op Israël kunnen behalen;
2. zich door haar machtspositie meester te maken van het Suezkanaal, waardoor de steeds groeiende Middellandse Zeevloot een korte verbinding krijgt met de Indische Oceaan, waar de

Sowjet Unie eveneens bezig is haar maritieme positie te versterken.

Het is onbegrijpelijk dat zovelen in Nederland en in West-Europa deze dreigende ontwikkeling stilzwijgend aan zich laten voorbijgaan.

De gematigde houding van de Sowjet Unie inzake Cambodja laat zich m.i. vooral verklaren door het feit, dat het de Sowjet Unie in het Midden-Oosten goed van pas komt, dat Amerika steeds dieper militair betrokken raakt in de gebeurtenissen in Zuid-Oost Azië.

Daardoor immers meent de Sowjet Unie zich veel te kunnen veroorloven in de brandhaard van het Midden-Oosten.

Zowel voor de staat Israël als voor ons in Europa ontwikkelt zich hier een uiterst gevaarlijke situatie.

Wij mogen echter zondermeer aannemen dat Amerika een vernietiging van de staat Israël niet zal toestaan. Wel mogen de Amerikanen terecht van de Europese politici eisen, dat zij zich duidelijk solidair verklaren met deze Amerikaanse houding.

Na Auschwitz een vernietiging van de staat Israël zou een niet te verteren zaak zijn.

3. BINNENLANDS BELEID

Snelle vernieuwing

De nieuwe tijd klopt aan de deur en vraagt toegang. Ook in Nederland. Het proces naar vernieuwing van de samenleving is pas tien jaar oud, maar verloopt in steeds sneller tempo. Overal tegelijk wordt actie gevoerd tegen de gevestigde orde, in de politiek, in de kerken, de universiteiten, de cultuur, het gezin, de ondernemingen. Overal gist en kolkt het, de maatschappij schudt en dreunt op haar grondvesten.

Die drang naar vernieuwde rechts- en maatschappijverhoudingen, die roep om een nieuwe moraal, komt voort uit sterke onlustgevoelens over onze samenleving die al te lang in doodslij heeft verkeerd. Vooral de jongeren, sterk betrokken bij wat er gebeurt in deze wereld, verontrust over de schrijnende tegenstellingen tussen arm en rijk, over de wreedheid van de oorlog, over onze passiviteit, over onze consumentenmentaliteit, zoals zij dat zien, lopen in het streven naar vernieuwing vooraan.

Zij eisen 'inspraak' in het bestuur van universiteiten en onderwijsinstituten, in het cultuurbeleid van de overheid, zij eisen verandering van de in hun ogen autoritaire overheidsstructuur.

Voor die ontwikkelingen moeten wij een open oog hebben. Wij moeten er begrip voor hebben, dat de studenten strijden voor meer zeggenschap in de universiteiten. Wij moeten het ronduit bekenen, dat wij als politici niet altijd evenveel inzicht hebben gehad in wat jongeren in hun acties beweegt.

Ik denk aan het team van jongeren, dat een onderzoek uitvoerde naar de woningtoestanden in de Schilderswijk van Den Haag. Ik denk aan hun acties over de lucht- en waterverontreiniging. Dit soort buitenparlementaire acties zijn niet alleen een normaal verschijnsel geworden, ik juich ze toe als een teken dat onze jongeren als mondige burgers willen meewerken aan de vorming van het regeringsbeleid en ons als parlementariërs daarbij kritisch op de vingers kijken.

Taak Overheid

Er zit natuurlijk ook een gevaar aan.

Wanneer buitenparlementaire acties ontaarden in geweld, moeten ze scherp worden afgekeurd, omdat ze dan de vrijheid van anderen in gevaar brengen. De gewelddadige kant die aan de buitenparlementaire acties kan zitten, is een probleem, dat wij ernstig onder ogen moeten zien. Dat vereist een eigentijdse instelling van het gezagsapparaat.

De overheid moet nooit handelen uit angst, maar evenmin moet de overheid bang zijn om te handelen.

Dat eist een koel hoofd en een warm hart. Dat eist van de volksvertegenwoordiging en van de uitvoerende macht een open oog en een kritisch oor.

In al die acties zullen wij kaf en koren hebben te scheiden. We zullen de jongeren tegemoet moeten treden, niet met passief begrip, een kosteloos welwillend gebaar, maar met de eerlijke bereidheid met hen te redeneren, naar hen te luisteren en met hen naar oplossingen te zoeken. Daarom juich ik het voorbeeld van het gemeentebestuur van Deventer toe, dat zonder dat de jongeren daar een huis kraakten, de Kabouters uitnodigde een lijst van niet-bewoonde woningen op te stellen en met het gemeente-

bestuur daarover een gesprek te hebben. Dát getuigt van een moderne, eigentijdse instelling, die navolging verdient.

De jongeren roepen om inspraak.

Zij hebben recht op inspraak.

Zij moeten echter ook weten, dat 'inspraak' ook 'terugspraak' inhoudt. Ook bij de jongeren moet meer en meer het besef groeien dat alleen in open, eerlijke gesprekken iets goeds tot stand kan komen. Van ons ouderen vraagt dat visie en durf en liefde voor onze jeugd. De jongeren moeten ervan worden doordrongen dat wij niet alleen mooie woorden spreken, maar ook door daden willen bewijzen dat wij met kracht willen meehelpen aan de vernieuwing van de samenleving.

De overheid is er, omdat God de mens met gezag heeft bekleed, als zwakke afspiegeling van Gods volmaakte ordening van de menselijke samenleving die eens komt.

Daarom heeft de overheid een buitengewone taak, want zij moet als het ware naar die volmaakte ordening toewerken.

Daarom dient zij ten goede van het volk te handelen. Vanuit die achtergrond, vanuit die opvatting van de overheidstaak, zoals ik die zie, moet de overheid voortdurend open staan voor het altijd voortgaande proces van vernieuwing en verandering, die zich steeds in een levende mensengemeenschap voltrekt. Zij moet er ook voor open staan wanneer dat proces in stroomversnellingen geraakt.

Het is mijn vaste overtuiging dat een vernieuwingsproces zich niet kan voltrekken zonder een ordelijke samenleving. Maar er hoort iets bij; zoals gouverneur Rockefeller het uitdrukte: er bestaat geen vooruitgang zonder orde, maar er bestaat ook geen orde zonder vooruitgang.

Het vraagstuk van de democratisering zal ook in de jaren 70 volop onze aandacht opeisen. De tijden zijn voorbij, waarin onder democratie alleen aan de staatkundige kant werd gedacht.

In de komende zeventiger jaren zal de burger van passief toeschouwer een actief, mondig lid van onze samenleving moeten worden. Dat betekent dat zij inspraak en verantwoordelijkheid moeten gaan dragen op alle plaatsen waar zij werkzaam zijn. Dat geldt voor de universiteiten en hogescholen even goed als in de bedrijven.

Democratisering bedrijfsleven

Ik ben er vast van overtuigd dat het vernieuwingsproces dat momenteel zich in de universiteiten voltrekt zal overslaan op het bedrijfsleven. Het getuigt van dynamisch en vooruitziend ondernemersbeleid, als de leiders van de ondernemingen die ontwikkelingen in ordelijke banen zouden kunnen leiden, zodat de nieuwe ondernemingsstructuur een nieuwe dimensie kan geven aan de relatie werkgever-werknemer.

Versterking van de arbeidsrechtelijke positie van de werknemer in en ten opzichte van de onderneming, is een zaak van groot gewicht.

In de beide in april door de Kamer aangenomen wetsontwerpen is een stap gezet in de richting van erkenning van de gelijkbepaalde plaats van de arbeid in de onderneming. Het is een begin.

In november jl. diende de heer Goudzwaard, samen met thans Minister Nelissen, een motie in waarbij van de Regering werd gevraagd een wetsontwerp in te dienen tot instelling van een College van onderzoek naar Fusies.

Ons gaat de instelling van zulk een college zeer ter harte. Het fusiebeleid komt dan meer in de openbaarheid, een openbaarheid waarop de Nederlandse werknemer recht heeft.

Fusies en bedrijfssluitingen treffen hem vaak het zwaarst. Daarom dring ik er bij Minister Nelissen op aan snel voortgang te maken met dit wetsontwerp, dat, als het eenmaal kracht van wet heeft, mee zal helpen te voorkomen, dat onze werknemers als pionnen worden behandeld in het schaakspel van sluitingen en fusies.

Doorzichtigheid bestuur

Een andere kant van het vraagstuk van de democratisering is de doorzichtigheid van het bestuur.

U kunt inmiddels weten, hoe ik denk over openbaarheid en openheid als voorzitter van een commissie. Als politicus denk ik er niet anders over. Ik hoop van harte dat de regering bij de algemene politieke beschouwingen — over drie maanden dus — blijk zal geven van een duidelijke positieve reactie en van een concreet beleid, dat op vele punten zondermeer mogelijk is. Ik vraag hier ook de bijzondere aandacht voor van onze bewindslieden. Mijn

voorkeur gaat ernaar uit, dat de regering het initiatief in handen houdt.

4. ANDERE PARTIJEN

D'66

Zolang er christelijke partijen zijn, hebben onze politieke tegenstanders ons voorgehouden, dat wij politiek bedrijven vanuit verouderde instellingen.

Toch blijkt telkens weer dat de Christelijke partijen levende en bruikbare instrumenten zijn om nieuwe taken in nieuwe tijden ter hand te nemen.

De meest recente aanval op de christelijke partijformatie is afkomstig van D'66, die ons de ontploffing voorspelde.

Wat gebeurt er nu?

Het alternatief dat D'66 meende te kunnen bieden is in alle duidelijkheid bezig vast te lopen. D'66 is in '70 nog in haar eigen problematiek van '66 blijven steken.

De heer Brugsma, onverdacht getuige, intelligent en fervent verdediger van D'66, gaat het nu zelf kennelijk anders zien. Hij schrijft deze week in zijn eigen Haagse Post 'Wie wil na de twee jongste verkiezingen nog ontkennen, dat D'66 op sterven na dood is'? Ik voel die behoefte niet bij mij opkomen.

Brugsma geeft Van Mierlo de raad de stemmers zelf te gaan halen. Moet niet worden gevreesd dat op Van Mierlo van toepassing is de dialoog uit Shakespeare's Hendrik IV?

'Uit woeste diepte kan ik geesten roepen', waarna het antwoord volgt: 'Ach man, dat kan ik ook, dat kan een ieder, maar komen ze ook echt als je roept'.

P.v.d.A.

De heer Den Uyl heeft vorige week op zijn Partijraad getracht het zoveelste wenkend perspectief te bieden. Via een beperkt stembusakkoord van een P.A.K. zag hij een progressieve meerderheid in 1971.

De rekensom ontbrak in het verhaal. Dat is ook moeilijk. De P.v.d.A. heeft nu 35 zetels. Er ontbreken er dan nog 45 voor een merkbare en nog krappe meerderheid, die PPR en PSP en eventueel D'66 zouden moeten leveren! Wie gelooft dat? Den Uyl zelf

ook niet. Hij lonkte weer eens naar de ARP en beriep zich op Lanser, naar wie hij tegenwoordig meer luistert dan naar Kloos. Inmiddels heeft de heer Lanser de bal teruggekaatst in de NRC van deze week, toen hij Den Uyl voorhield: 'Ik vind het alleen maar dom van de P.v.d.A. om niet te willen samenwerken met een KVP, die duidelijk laat zien dat zij tot een constructief beleid wil bijdragen'.

De heer Den Uyl, gevangene van een domme partijresolutie is daarmee weer een illusie armer.

V.V.D.

Tenslotte nog een opmerking over de V.V.D.

Op verschillende punten is het in deze kabinetsperiode mogelijk gebleken tezamen met de VVD tot een redelijk beleid te komen. Ook de heer Lanser toont daarvoor een open oog in zijn eerdergenoemd interview.

De leider van de liberale Tweede Kamerfractie huldigt bijvoorbeeld bepaald geen conservatieve opvattingen over de vernieuwing en herstructurering van de onderneming.

Recent optreden van de VVD fractie heeft nogal de aandacht getrokken. Op 22 november verklaarde de heer Geertsema trots, dat het in zijn partij geen 'rotzooi' was.

Ik zou er de heer Geertsema op attent willen maken dat het in een partij, die echt naar vernieuwing streeft, best mag kolken en gisten. Dat kan ook wijzen op vitaliteit, op bruisend leven. Ik bespeur dat in de ARP gelukkig volop. En dat is gans wat anders dan de rotzooi die Geertsema ook bij ons meende te bespeuren. Rommelt het nu vandaag ook in de VVD?

Over de houding van de VVD in de Kamer, zoals bij het PBO-debat, lig ik niet wakker. De VVD-fractie had er om wat voor reden dan ook, kennelijk behoefte aan het eigen liberale geluid ferm te laten doorklinken, curieus genoeg in nauw overleg met de P.v.d.A. Ik vind persoonlijk dit soort gebeurtenissen eerder interessant en leerzaam, . . . , ook voor al te grote VVD-enthousiasten in onze kring, . . . , dan schokkend. Een fractie als de onze pleegt zich ook niet onbetuigd te laten, als wij menen typisch eigen gezichtspunten naar voren te moeten brengen. Ook een andere fractie heeft daartoe het volste recht.

Wat ons heeft verbaasd en sommigen onzer geïrriteerd, was het verbluffend gemak waarmee de liberale woordvoerder de heer Geurtsen, . . . , buiten de drie andere regeringspartners om, . . . , zaken deed met de P.v.d.A.

Van mijn kant wil ik erop wijzen dat ik de heer Geertsema bij de gebeurtenissen rond de belastingcorrectie in november van het vorig jaar geheel op de hoogte heb gehouden van het doen en laten van onze fractie. Ik achtte mij daartoe verplicht.

Sommigen menen, dat de VVD-fractie zich meer vrijheid gaat veroorloven na de resultaten van de verkiezingen van dit jaar.

Zou dat het geval zijn, dan is voor de drie confessionele fracties waakzaamheid geboden. Hetzelfde zou dan ook gelden voor onze geestverwante ministers in het Kabinet bij de nog te nemen beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld ten aanzien van de rijksbegroting 1971. Onze bewindslieden weten trouwens aan de hand van welke uitgangspunten wij ook deze laatste begroting kritisch zullen bezien. Zelf meen ik niet, dat bij de VVD van een nieuwe beleidslijn sprake is. Het zou trouwens in strijd komen met duidelijke uitspraken hieromtrent van mevrouw van Someren en de heer Geertsema.

Samenwerking christelijke partijen

Wanneer ik het partijpolitieke erf in 1970 overzie en mij een beeld tracht te vormen van hetgeen ons aan taken staat te wachten, onderschrijf ik geheel de mening van de breed samengestelde commissie Evangelie en Politiek van onze partij, die aan het slot van haar rapport verklaart: 'Een voortgaande samenwerking tussen de drie grote christelijke partijen biedt voor een politiek op lange termijn perspectief en kan een belangrijke bijdrage vormen om de grote problemen van de huidige tijd de baas te worden'.

5. SLOTBESCHOUWING

We staan voor de drempel van een nieuwe tijd, dynamischer en veeleisender dan ooit. Volgend jaar gaan we de verkiezingen in. Dan zullen wij de kiezer een beleid moeten kunnen aanbieden, dat tot zijn verbeelding spreekt, en dat tegelijk nuchter genoeg is om te kunnen worden verwezenlijkt in de komende kabinetsperiode. Het Program van Actie, dat u vanavond en morgen gaat vast-

stellen is voor de vorming van dat beleid een eerste stap. Het urgentieprogram, dat straks samen met de andere twee christelijke partijen zal worden opgesteld, is de volgende fase. In de komende kabinetsformatie zullen wij samen in belangrijke mate ons stempel op een nieuw kabinet moeten zetten.

De komende tien jaar zullen wij in snel tempo de maatschappij zien veranderen. Een maatschappij, waarin actieve, mondige, mededenkende en medebeslissende burgers zullen leven.

De groepen in onze samenleving, die vandaag nog in de knel zitten, zullen straks ruim baan moeten krijgen om zich al naar hun aanleg en kunnen tenvolle te ontwikkelen.

De barrières, waardoor thans velen verhinderd worden tot volle ontplooiing van hun talenten te komen, zullen moeten worden geslecht, nieuwe wegen voor hun toekomst moeten worden gebaad. Wij zullen ons samen moeten instellen op nieuwe normen op het gebied van cultuur en gezin. Niet, dat we maar op alle modegrillen moeten meedraaien. Wel, dat wij de ontwikkelingen kritisch volgen en het goede daarvan in ons opnemen.

De komende tien jaar zullen een krachtproef zijn voor christelijke politiek. Juist in de maalstroom van de moderne tijd zullen wij worden beproefd in ons Evangelisch denken.

We zullen de komende tien jaar, de zeventiger jaren, heel hard moeten werken, ons elke dag tot het uiterste moeten inspannen en mogelijk veel teleurstellingen moeten incasseren. Maar het bedrijven van christelijke politiek is nu eenmaal geen rustig fiets-tochtje over goed geplaveide wegen, maar een barre cyclecross dwars door onbegaanbaar terrein. Wat wij beogen laat zich niet in de komende vier jaar allemaal realiseren en ook niet in de komende tien jaar. Maar we moeten vandaag nog aan de slag.

Daarbij moet ik denken aan een oude Franse maarschalk, wiens tuinman geen zin had om bomen te planten, die pas over honderd jaar zouden zijn uitgegroeid. In dat geval, antwoordde de maarschalk, plant je ze vanmiddag nog.

Dat moet onze instelling zijn, zowel in het binnenlands als in het buitenlandse beleid. We kunnen niet aan de kant staan, wij moeten meewerken en meeplueteren.

De conflicten in de wereld mogen nog zo angstaanjagend zijn, hun oplossingen uitzichtloos, de wereldrechtsorde moge nog zo ver van haar verwezenlijking staan, de grote mogendheden en de

Verenigde Naties mogen nog zo machteloos staan in hun vrede-stichtende taak en telkens weer terugvallen tot wantrouwen en eigenbelang, wij zullen aan de slag moeten.

We moeten, omdat het onze opdracht is, en we willen, omdat we ons tenvolle willen inzetten. Onze taak is te werken naar een wereld waarin volgens de profetie Jesaja de woestijn zal bloeien als een roos. Dat is meer dan alleen maar zorgen dat er geen gevechten meer zijn en dat er orde en rust is. Dat betekent het uitbannen van onrecht, onmenselijkheid, armoede, rassendiscriminatie, honger en gebrek, uitbuiting en onwetendheid.

Dat is vredespolitiek en welzijnspolitiek beide!

Ik roep u op dat samen te doen. Laten wij de blik op de toekomst richten. En met geestdrift en vertrouwen beginnen aan de verkiezingscampagne 1971.